

Justyna Włodarczyk-Madejska

**ZDZISŁAW MAJCHRZYK, NIELETNI I ŚWIADEK
W SĄDZIE, WYDAWNICTWO UKSW,
WARSZAWA 2014, SS. 194
(RECENZJA KSIĄŻKI)**

Postępowanie z osobami nieletnimi i ich obecność w sądzie – tak w charakterze strony, jak i świadka zeznającego w konkretnej sprawie – jest istotnym problemem społecznym analizowanym między innymi przez kryminologię i psychologię sądową. Nieletni, jako sprawca czynu karalnego bądź osoba wykazująca przejawy demoralizacji, wydaje się być szczególnie „atrakcyjny” dla środków masowego przekazu. Osoby młode podlegają silniejszej kontroli społecznej i ich naganne zachowania częściej zostają podane do wiadomości publicznej. Do odbiorców mass mediów docierają informacje pozwalające kreować wizerunek młodzieży jako grupy niebezpiecznej, popełniającej coraz więcej czynów karalnych – agresywnych i brutalnych. Konsekwencją takich przekazów może być wzrost lęku przed przestępczością wśród obywateli¹ oraz pojawianie się bardziej restrykcyjnych i punitywnych postaw wobec młodych ludzi². Z drugiej strony, nieletni stanowią już od starożytności duże wyzwanie

---

¹ P. Ostaszewski, jako najpopularniejszą koncepcję o wpływie doniesień medialnych na poziom odczuwanego lęku przed przestępczością, podaje tzw. teorię kultywacji G. Gerbnera i in. Teoria ta zakłada, że tak zwani intensywni użytkownicy mediów nabierają przeświadczenia, że medialny obraz rzeczywistości, pełen zła, przestępczości i przemocy jest obrazem realnym, co w dalszej konsekwencji prowadzi do wzrostu lęku przed przestępczością. (Por. P. Ostaszewski, *Lęk przed przestępczością, Aspekty teoretyczne metodologiczne i empiryczne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2014, s. 171-172).

² Według C. Hala jest to jedna z sześciu możliwych konsekwencji lęku przed przestępczością (C. Hale, *Fear of Crime: A Review of the Literature*, „International Review of Victimology” 1996, Vol. 4, No. 2, s. 8 za: P. Ostaszewski, *Lęk... , op. cit.*, s. 207).

Jak podkreśla P. Ostaszewski, mimo częstego integralnego traktowania lęku przed przestępczością i postawy punitywnej, związek przyczynowo-skutkowy między ww. do dnia dzisiejszego nie został jednoznacznie potwierdzony. O pozytywnej relacji traktuje m.in. H.J. Schneider, twierdząc, że obraz przestępczości prezentowany przez środki masowego przekazu jest skrzywiony, powoduje wzrost lęku i prowadzi „do nieracjonalnych poglądów co do skutecznych metod jej zwalczania, zakładając głównie zwiększenie represyjności działań policji i zaostrzenie kar”. (H.J. Schneider, *Zysk z przestępstwa. Środki masowego przekazu a zjawiska kryminalne*, B. Hołyst (red.), tłum. W. Spirydowicz, Warszawa 1992, s. 227-230 za: P. Ostaszewski, *Lęk... , op. cit.*, s. 172).

Powyższe potwierdza również m.in. analiza T. Lapp-Seppälä (związek między lękiem a żądaniami surowszych kar), zaprzecza natomiast analiza B. Sims i E. Johnstona (brak związku między lękiem

dla wymiaru sprawiedliwości. Znajdują się bowiem gdzieś pomiędzy osobami, którym nie przypisuje się żadnej odpowiedzialności za swoje czyny a tymi, które ponoszą za nie pełną odpowiedzialność.

Zagadnienia te z perspektywy psychologii sądowej podejmuje Zdzisław Majchrzyk w książce *Nieletni i świadek w sądzie* (Warszawa 2014). Jak we wprowadzeniu wskazuje sam Autor, opracowanie to stanowi próbę wielowątkowego, choć niewyczerpującego, opisu dwóch subdyscyplin psychologii sądowej, tj. psychologii sądowej nieletnich i psychologii zeznań. Próbę tę należy uznać za zdecydowanie udaną i dogłębnie analizującą podjęte zagadnienia. Mimo że analiza prowadzona jest tam z perspektywy psychologicznej, to poruszane kwestie wydają się być bardzo istotne także dla kryminologii czy socjologii.

Całość opracowania można podzielić na trzy części. Pierwsza prezentuje historię obecności nieletniego w sądzie oraz rozwoju psychologii sądowej i jej współpracy z wymiarem sprawiedliwości. Druga podejmuje problematykę warunkowań przestępczości i przejawów demoralizacji wśród nieletnich. Trzecia poświęcona jest zaś instytucji świadka.

W pierwszej części Autor zamieszcza dość szczegółową analizę historyczną, przedmiotem której czyni etapy pojawiania się nieletniego w sądzie oraz etapy powstawania placówek opiekuńczych (domów poprawy). Ponadto wnikliwie omawia proces kształtowania się unormowań prawnych oraz zasad sporządzania opinii psychologicznych w sprawach nieletnich i świadków, a także rozwój psychologii sądowej oraz jej współpracy z organami wymiaru sprawiedliwości. W tym niezwykle ciekawym i absorbującym opisie szczególnie istotne wydają się dwie kwestie. Po pierwsze, Zdzisław Majchrzyk zwraca uwagę na cel badań psychologicznych przeprowadzanych w sprawach nieletnich i wydawaną w tych sprawach opinię „w postaci konkluzji w przedmiocie zleconym przez organ procesowy” (s. 22). Konkluzja ta nie może jedynie podsumowywać przeprowadzonych badań, co nierzadko ma miejsce, lecz powinna stanowić odpowiedź na pytania sądu (ogólne i szczegółowe) wraz z opisem procedury badawczej jako ich uzasadnieniem (s. 22). Po drugie zaś, sporo uwagi Autor poświęca rodzinnym ośrodkom diagnostyczno-konsultacyjnym³ i ich roli na gruncie ustawy z dnia 26 października 1982 roku o postępowaniu w sprawach nieletnich⁴ (dalej: u.p.n.). Twierdzi, iż analiza treści art. 4 ustawy – którą zapewne większość prawników postrzega jedynie jako próbę zdefiniowania pojęcia „demoralizacja” – pozwala na stworzenie katalogu zadań dla procesu diagnostycznego. W procesie tym psychologzy i pedagodzy powinni zatem: ustalić stopień demoralizacji i nieprzystosowania społecznego, przeprowadzić szczegółową analizę linii

---

a poparciem dla kary śmierci, chęcią budowy nowych zakładów karnych oraz zwiększenia nakładów na programy wczesnej interwencji dla sprawców). (Por. P. Ostaszewki, *Lęk...*, *op. cit.*, s. 209-210).

³ Od 1 stycznia br. opiniodawcze zespoły sądowych specjalistów.

⁴ Ustawa z 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich, tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 1654.

życiowej nieletniego z uwzględnieniem czynników mogących się przyczynić do zalecenia zastosowania konkretnego środka wychowawczego czy poprawczego, jak również wskazać kierunki/metody najskuteczniejszej resocjalizacji.

Część druga publikacji to szerokie omówienie procesu przyjmowania wadliwych postaw i norm społecznych przez dzieci i młodzież oraz ich znaczenia w procesie demoralizacji i przestępczości nieletnich (głównie w aspekcie występowania agresji i przemocy w środowisku szkolnym, grupach rówieśniczych identyfikujących się z tymi zachowaniami oraz w internecie, jako nowym miejscu doświadczania przemocy). Autor analizuje zaburzenia zachowań nieletnich, trudności wychowawcze, przestępczość (jej uwarunkowania rodzinne, środowiskowe czy rozwojowe) i nieprzystosowanie społeczne. Przedstawia także proces diagnozowania osobowości (szeroko omawia etiologię demoralizacji i próby jej opisu w opiniach sporządzonych na podstawie przeprowadzonej diagnozy).

Oddzielny rozdział Zdzisław Majchrzyk poświęca nieletnim sprawcom, którzy odpowiadają na zasadach określonych w art. 10 § 2 kodeksu karnego. Podkreśla on niestusznosc obniżenia przez twórców kodyfikacji karnej z 1997 roku granicy wieku (z 16 do 15 lat) i zaznacza, że zmiana ta budziła wiele wątpliwości wśród psychologów rozwojowych i wychowawczych. Jak twierdzi – dostrzegają oni występującą obecnie akcelerację rozwoju, niemniej podkreślają, iż przyspieszenie to nie przebiega harmonijnie. Pisz wprost: „w wieku 15 lat nikt jeszcze nie ma w pełni ukształtowanej osobowości, przeciwnie, proces jej rozwoju wciąż trwa i daleki jest od jej ostatecznego utrwalenia” (s. 127). Zaś konsekwencją zastosowania art. 10 § 2 k.k., a co za tym idzie, w większości przypadków umieszczenia nieletniego w zakładzie karnym, jest świadome założenie, iż dalszy rozwój nieletniego odbędzie się w mało korzystnych dla tego celu warunkach.

Cele kary uregulowane w kodeksie karnym wykonawczym⁵ (dalej: k.k.w.) nie są tożsame z wytycznymi odnośnie do idei stosowania środków na mocy ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich. Art. 67 k.k.w. mówi bowiem o wzbudzaniu w skazanym woli współdziałania w kształtowaniu jego społecznie pożądaných postaw, w tym przede wszystkim poczucia odpowiedzialności i potrzeby przestrzegania porządku prawnego, a co za tym idzie – powstrzymywania się od powrotu do przestępstwa. Istotą stosowania kary kryminalnej jest zatem zadanie sprawcy pewnego rodzaju dolegliwości za popełnienie przez niego czynu zabronionego. Zasady, dyrektywy, a przede wszystkim cele postępowania w sprawach nieletnich mają zgoła inny charakter. Dominującymi założeniami są: koncepcja dobra dziecka oraz koncepcja dziecka w niebezpieczeństwie. Ostatnia z nich – jak podkreśla Violetta Konarska-Wrzosek – sprowadza się do pominięcia kary i napiętnowania na rzecz podjęcia działań niezbędnych w procesie wychowania małoletniego. Celem zastosowania środków przewidzianych w u.p.n. – mających charakter opiekuńczo-wychowawczo-ochronny

⁵ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, tekst jednolity: Dz.U. z 2017 r., poz. 665.

– jest zatrzymanie procesu wykołejenia młodego człowieka i przywrócenie go społeczeństwu, jako normalnej jednostki zdolnej do prawidłowego funkcjonowania⁶. Art. 65 u.p.n. wskazuje, iż wychowanie jest nadrzędnym celem wykonywania orzeczonych wobec nieletnich środków, przy uwzględnieniu przede wszystkim wszechstronnego rozwoju osobowości nieletniego. Przepisy prawa karnego wykonawczego wydają się nie uwzględniać tej kwestii.

Zdzisław Majchrzyk bardzo szczegółowo omawia również zagadnienie przypisania winy sprawcy odpowiadającemu w warunkach art. 10 § 2 k.k. Zastanawia się on nad tym, jaka idea przyświecała ustawodawcy podczas opracowywania katalogu czynów wymienionych w tym przepisie. Znajdują się tam zarówno czyny, które nieletni podejmują dość często, jak i te, ze względu na swą rzadkość, właściwie pozbawione racji bytu. Podnosi, że w katalogu tym nie można dostrzec jednolitego kryterium doboru, takiego jak waga przestępstwa, rodzaj chronionego dobra czy częstotliwość popełniania czynu. Sugeruje w związku z tym, by katalog ten został ograniczony jedynie do czynów przeciwko życiu. W kontekście powyższych wątpliwości, Autor wskazuje na szczególną rolę diagnozy osobowości nieletniego (z uwzględnieniem m.in. jego wieku, stanu zdrowia, warunków wychowawczych) oraz rzetelną ocenę pozostałych dowodów zebranych w sprawie zakwalifikowanej z art. 10 § 2 k.k. (m.in. opinii ze szkoły, z miejsca pracy, schroniska dla nieletnich/zakładu poprawczego), stanowiących podstawę podjętej decyzji.

Dotychczas przeprowadzone badania na populacji nieletnich skazanych na mocy art. 10 § 2 k.k. wydają się potwierdzać wątpliwości Autora. I to zarówno badania spraw z roku 2000 prowadzone przez Irenę Rzeplińską, jak i późniejsze – z lat 2004-2008 – opracowane przez Beatę Czarnecką-Działuk, Katarzynę Drapałę i Annę Więcek-Durańską. Irena Rzeplińska dokładnej analizie poddała 33 sprawy, dotyczące 43 nieletnich. Analiza ta pozwoliła na ustalenie pewnych zależności co do populacji sprawców odpowiadających przed sądem karnym po ukończeniu 15 roku życia. Zdecydowaną większość z nich stanowili chłopcy (w całej próbie wystąpiła tylko jedna nieletnia) w wieku 16 lat (zaledwie 4 osoby miały lat 15), którzy dopuścili się jednego czynu (16 z nich popełniło więcej niż jeden czyn) o charakterze poważnym i przy użyciu przemocy (ponad 50% badanych posłużyła się niebezpiecznym narzędziem). W 9 przypadkach następstwem popełnionego czynu była śmierć ofiary. Nieletni skazywani z art. 10 § 2 k.k. co do zasady nie działali samodzielnie (tylko 9 z nich podjęło takie działania), dopuszczając się czynów niezgodnych z prawem w grupie lub przynajmniej przy udziale jednego współsprawcy. Wśród czynów przez nich popełnionych były: rozboje, zabójstwa i zgwałcenia⁷.

⁶ V. Konarska-Wrzosek, *Prawny system postępowania z nieletnimi w Polsce*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013, s. 203.

⁷ I. Rzeplińska, *Kariery kryminalne nieletnich skazanych w warunkach art. 10 § 2 k.k.*, [w:] A. Michalska-Warias, I. Nowikowski, J. Piórkowska-Flieger (red.), *Teoretyczne i praktyczne problemy współczesne-*

Podobne wyniki uzyskały autorki badań przeprowadzonych w Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości. Sprawy nieletnich rozpoznawane przez sąd karny należały do rzadkości – jedynie co czwarty czyn wymieniony w katalogu poważnych przestępstw zawartym w art. 10 § 2 k.k. był rozpatrywany w postępowaniu karnym, pozostałe sprawy rozpatrywały sądy rodzinne⁸. Spośród 317 nieletnich poddanych analizie największy odsetek stanowili sprawcy rozboju – 43% (z czego 27% spraw zostało rozpoznanych przez sąd karny). Z kolei zabójstwa dopuściło się 4% analizowanych sprawców (większość z nich – 73% – odpowiadała przed sądem karnym), zgwałcenia ze szczególnym okrucieństwem – 13% (51% sprawców odpowiadała w postępowaniu karnym), ciężkie uszkodzenie ciała – 12% (8% nieletnich odpowiadało na zasadach k.k.)⁹. Autorki opracowania wskazują, że najczęstszą podstawą przekazania sprawy nieletniego do postępowania karnego jest popełnienie przez niego zabójstwa. W przypadku innych czynów karalnych nie zaobserwowano równie silnej prawidłowości¹⁰. Dodatkową cechą sprawców, których sprawy zostały przekazane do rozpoznania sądowi karnemu, było popełnienie czynu przy współudziale innych osób (85%), szczególnie jeśli były to osoby pełnoletnie¹¹. Prawdopodobieństwo rozpatrzenia sprawy nieletniego przez sąd karny zwiększało także wyrządzenie pokrzywdzonemu poważnej szkody fizycznej, której skutkiem była jego/jej śmierć¹². Nieletni odpowiadający przed sądem karnym byli to przede wszystkim chłopcy (91%) w wieku szesnastu lat (62,2%). Na podstawie przeprowadzonych badań autorki doszły również do wniosku, że nie ma żadnych podstaw, by rozszerzać katalog czynów wymienionych w art. 10 § 2 k.k.¹³

Ostatnia – trzecia część książki Zdzisława Majchrzyka – opisuje problematykę nieletniego świadka występującego w procesie sądowym. Autor porusza w niej kwestię prawnej i psychologicznej oceny dowodu z zeznań osób niepełnoletnich pod kątem ich wiarygodności na przestrzeni wieków oraz szczegółowo omawia psychologię zeznań świadków (ostatecznie traktując przesłuchanie małoletniego jako szczególny rodzaj przesłuchania). Wskazuje na rozbieżności terminologiczne przy używaniu pojęcia „zeznanie” – którego rozumienie w psychologii, w przeciwieństwie do prawnej definicji – oznacza każdą wypowiedź. Szeroko omawia procesy poznawcze (jak spostrzeganie czy zapamięty-

---

go prawa karnego. *Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Bojarskiemu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2011, s. 749-750.

⁸ B. Czarnecka-Działuk, K. Drapała, A. Więcek-Durańska, *Odpowiedzialność nieletnich za czyny z art. 10 § 2 k.k. przed sądem rodzinnym i przed sądem karnym*, „Archiwum Kryminologii” 2012, tom XXIV, s. 282.

⁹ *Ibidem*, s. 282-283.

¹⁰ *Ibidem*, s. 284.

¹¹ *Ibidem*, s. 285-286.

Autorki tłumaczą, że mogło być to związane z przychyleniem się sądu rodzinnego do wniosku prokuratora o niewyłączeniu sprawy nieletniego dla dobra toczącego się śledztwa.

¹² *Ibidem*, s. 289.

¹³ *Ibidem*, s. 364-365.

wanie), które odgrywają niebagatelną rolę w procesie rejestrowania w ludzkiej pamięci konkretnego zdarzenia, a następnie jego odtwarzania. W tym kontekście omawia teorię zapominania, a zatem teorię zanikania śladów głoszącą, iż z upływem czasu „ślady” (jak określa je sam Autor), z których nie czynimy użytku, po prostu zostają przez nas zapomniane (choć nadal pozostają w naszej pamięci). Przybliży również teorię usuwania, podkreślając ograniczony zakres naszej pamięci, a co za tym idzie konieczności wypierania w niepamięć informacji starszych przez informacje nowe, dążące do pozyskania miejsca dla siebie.

Omawiając metody oceny zeznań, Zdzisław Majchrzyk zwraca uwagę, iż nie należy utożsamiać zeznania szczerego z zeznaniem prawdziwym, bowiem pojęcia te nie są równoznaczne. Podkreśla również szczególną rolę metod przesłuchania (w tym: metody spontanicznej relacji, metody pytań ukierunkowanych i metody pytań krzyżowych), od których uzależniony jest rezultat prowadzonych czynności. Żadnej z nich nie wskazuje ani jako absolutnie dobrej, ani jako absolutnie złej. Nadmienia jednak, że stosowanie wszystkich trzech zwiększa efektywność procesu pozyskiwania zeznań.

Mimo niewątpliwie wysokiej jakości recenzowanej pozycji, dostrzec można w niej także drobne pomyłki. Po pierwsze, Autor powołuje się na nieaktualną treść art. 25 u.p.n. zawierającą w § 2 stwierdzenie „młodzieżowy ośrodek socjoterapii” (s. 134). Należy odnotować, iż od 2012 roku umieszczenie nieletniego w młodzieżowym ośrodku socjoterapii nie stanowi środka z katalogu wymienionego w art. 6 ustawy. Środek ten został również wykreślony z art. 25 § 2 ustawy. Po drugie, Autor nie uwzględnił najnowszej literatury (choćby pozycji przywołanych w niniejszym opracowaniu), jak również najnowszych danych statystycznych w zakresie przestępczości nieletnich. Konsekwencją zamknięcia prowadzonej analizy na roku 2003 jest zamieszczone w książce wnioskowanie o narastającej przestępczości młodzieży (m.in. twierdzenia: „wzrost wszystkich rodzajów przestępstw” – s. 30, „coraz więcej czternasto- i piętnastolatków bije, gwałci, morduje i kradnie” – s. 41).

Współczesna literatura kryminologiczna pozwala na postawienie innych wniosków. Beata Gruszczyńska dokonując analizy przestępstw stwierdzonych, pisze o spadku demograficznym w połowie lat osiemdziesiątych, a co za tym idzie „zmniejszaniu się populacji nieletnich od roku 1999”¹⁴. Stwierdzone w statystykach policyjnych czyny karalne w liczbach bezwzględnych rzeczywiście wzrosły po 2004 roku z 70 107 do 77 515 w roku 2006. Kolejny wzrost odnotowany został od 2008 roku (z 74 219 do 101 026 w roku 2011). Należy jednak zauważyć, iż od 2012 roku obserwujemy spadek popełnianych przez nieletnich czynów karalnych, tj. o 7% mniej w porównaniu z rokiem poprzednim¹⁵. Dodatkowo statystyki Komendy Głównej Policji wykorzystane do opracowane-

¹⁴ A. Siemaszko, B. Gruszczyńska, M. Marczewski, *Atlas przestępczości w Polsce 5*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2015, s. 51.

¹⁵ *Ibidem*, s. 51-52.

go przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych *Raportu o stanie bezpieczeństwa* w roku 2013 potwierdzają zapoczątkowane w 2012 roku zjawisko zmniejszania się przestępczości nieletnich. W 2013 roku¹⁶ odnotowano bowiem 71 642 czyny karalne, a zatem o blisko 24% mniej w porównaniu z ubiegłym rokiem. Należy także zauważyć, iż od 2010 roku spadła liczba podejrzanych nieletnich (z 51 162 do 43 847 w 2012 roku oraz 25 100 w roku 2013). Liczba popełnianych przez nieletnich poważnych przestępstw (jak zabójstwa, zgwałcenia czy kradzieże z włamaniem) również generalnie nie uległa znaczącej zmianie lub wręcz się obniżyła. Wzrost na przestrzeni ostatnich lat został odnotowany w przypadku trzech typów czynów, mianowicie udziału w bójce i pobiciu (z 1 923 w 2003 roku do 3 289 w roku 2012; w 2013 roku nastąpił spadek do 2 217), kradzieży rozbójniczej, rozboju i wymuszenia (z 9 472 w 2003 roku do 12 237 w roku 2012; spadek nastąpił rok później – 9 701) oraz uszczerbku na zdrowiu (z 2 835 w 2003 roku do 4 109 w 2012 roku; przy czym w 2013 roku zanotowano 2 624)¹⁷. Niektórzy autorzy przyczyn nieprawidłowego postrzegania przestępczości nieletnich, o czym również we wstępie, upatrują we wpływie przekazu medialnego na świadomość odbiorców, który znacznie odbiega od statystycznego obrazu tego zjawiska¹⁸.

Pomimo tych drobnych zastrzeżeń, książkę *Nieletni i świadek w sądzie* Zdzisława Majchrzyka należy niewątpliwie uznać za pozycję istotnie wzbogacającą polską literaturę psychologiczną i kryminologiczną. Warto polecić ją studentom i pracownikom naukowym obu tych dziedzin, ale także biegłym sądowym, sędziom i kuratorom rodzinnym oraz pracownikom placówek wychowawczych i resocjalizacyjnych, którzy na co dzień pracują z młodzieżą i nieletnimi.

---

¹⁶ Od 1 stycznia 2013 roku z przyczyn technologicznych nastąpiła zmiana systemu statystycznego Policji. Mimo że dotychczasowy program różni się od aktualnego, zostały przeprowadzone testy i modyfikacje pozwalające na porównywanie danych z roku 2013 z danymi pochodzącymi z lat ubiegłych. W niniejszym opracowaniu porównania zostały przeprowadzone głównie w stosunku do roku 2012 (*Raport o stanie bezpieczeństwa 2013*, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Warszawa 2014, s. 11). Dane zawarte w *Raporcie o stanie bezpieczeństwa 2014*, zamieszczonym na stronie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, potwierdzają kierunek omawianej tendencji. W 2014 roku w statystyce policyjnej zanotowano bowiem 17 271 podejrzanych nieletnich, czyli ponad 30% mniej niż w roku 2013.

¹⁷ Statystyki przestępczości nieletnich dostępne na stronie Komendy Głównej Policji. Por. także J. Włodarczyk-Madejska, *Przestępczość nieletnich i sądowa reakcja na nią w świetle danych statystycznych*, [w:] K. Buczkowski, W. Klaus, P. Wiktorska, D. Woźniakowska-Fajst (red.), *Zmiana i kontrola. Społeczeństwo wobec przestępczości*, Warszawa 2017 (w druku).

¹⁸ V. Konarska-Wrzosek, *Prawny system postępowania...*, *op. cit.*, s. 16-17; D. Woźniakowska-Fajst, *Media a przestępczość*, [w:] K. Buczkowski, B. Czarnecka-Działuk, W. Klaus, A. Kossowska, I. Rzepelińska, P. Wiktorska, D. Woźniakowska-Fajst, D. Wójcik, *Społeczno-polityczne konteksty współczesnej przestępczości w Polsce*, Wydawnictwo Akademickie Sedno, Warszawa 2013, s. 369-378.

A REVIEW OF THE BOOK “JUVENILE AND WITNESS AT COURT” BY ZDZISŁAW MAJCHRZYK, UKSW PUBLISHING HOUSE, WARSZAWA 2014

Abstract

The book by Zdzisław Majchrzyk includes three basic parts: the history of juveniles at court, the development of forensic psychology and a theoretical approach to the problem: juveniles in witness role. The special attention is paid to juveniles who respond with article 10 paragraph 2 of the Penal Code. The book can be recommended especially to students and researchers of criminology and psychology, court experts, judges and probation officers.